

Schepen, puike tabak en tragiek

Curaçao in de Nederlandse krant, 1634-1795

INSULA
CURAÇAO.

JOOP W. KOOPMANS

Schepen, puike tabak en tragiek

foar Rienk Jan

SCHEPEN, PUIKE TABAK EN TRAGIEK

Het beeld van Curaçao in
de Nederlandse krant, 1634-1795

JOOP W. KOOPMANS

Hilversum
Verloren
2026

Deze uitgave kwam mede tot stand dankzij financiële steun van:
M.A.O.C. Gravin van Bylandt Stichting, Stichting Constantijn van Nispen Fonds,
J.E. Jurriaanse Stichting, Dr. C. Louise Thijssen-Schoute Stichting,
Stichting dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds en Lucas-Ooms Fonds.

Illustratie op het omslag:
voorzijde, bewerking van de kaart van Curaçao die circa 1640 gemaakt is door
Claes Jansz. Visscher. Wikimedia Commons;
achterzijde, auteursportret gemaakt door Elmer Spaargaren.

ISBN 9789464552225

© 2026 Joop W. Koopmans

Uitgeverij Verloren bv
Torenlaan 25, 1211 JA Hilversum
www.verloren.nl

Omslagontwerp:
WarmGrijs/Robert Koopman, Hilversum

Opmaak:
Rombus/Patricia Harsevoort, Hilversum

Druk:
Wilco, Amersfoort

This publication has been produced in accordance with the EU Deforestation Regulation (EUDR).
No part of this publication may be reproduced in any form,
including use for text, datamining and scraping, without written permission from the publisher.

Inhoudsopgave

Woord vooraf	7
Proloog	8
Inleiding	10
1 Curaçao en de vroegmoderne krant	16
2 Scheepsnieuws en handel	25
3 Oorlogsnieuws en kaapvaart	34
4 Slaafgemaakten en hun verzet	50
5 Curaçaose bestuurders in het nieuws	57
6 De ramp van het schip <i>Alphen</i> en ander nieuws	67
7 Curaçao in mededelingen en advertenties	76
Afronding	94
Epiloog	100
Noten	103
Bronnen en literatuur	123
Index van aardrijkskundige namen	129
Index van persoonsnamen	132
Over de auteur	136

Woord vooraf

Een ontmoeting enkele jaren geleden met Marius Bremmer in Willemstad, Curaçao, leidde tot deze publicatie. Al pratend bedachten we dat er nog maar weinig bekend is over de manier waarop er in de vroege Nederlandse pers over Curaçao wordt gesproken. Ik zag in dit thema een passend project voor de periode voorafgaand aan mijn pensionering in juni 2026. Het zou goed kunnen aansluiten op mijn eerdere onderzoek. In de afgelopen decennia heb ik mij, vanuit Nederlands perspectief, vooral beziggehouden met de geschiedenis van politiek en media in vroegmodern Europa. Vaak signaleerde ik dat de Nederlandse nieuws-media vóór circa 1800 hoofdzakelijk gericht waren op Europa, met hooguit aandacht voor de buiten-Europese wereld wanneer zich daar Europeanen bevonden. In het nieuws over de gebieden buiten Europa had ik mij echter tot dan toe amper verdiept. De casus Curaçao leek mij dan ook meteen een nieuwe uitdaging en mogelijk exemplarisch voor vergelijkbare gebieden die door Europese mogendheden zijn beheerst in de vroegmoderne tijd. In eerste instantie verwachtte ik te kunnen volstaan met een artikel, maar al snel bleek dat er meer te schrijven viel. Daarom ligt hier nu een boek.

In dit woord vooraf wil ik iedereen bedanken die mij heeft geholpen om tot dit resultaat te komen. Allereerst gaat echter mijn dank uit naar de Rijksuniversiteit Groningen, mijn werkomgeving waarin ik altijd de vrije hand heb gehad in de keuze van onderwerpen voor mijn onderzoek. Dat is tegenwoordig zelfs in de westerse wereld niet meer overal vanzelfsprekend en daarom het benoemen waard. Verder wil ik mijn meelezers prijzen voor hun suggesties en correcties: Rietje van Vliet, Hilde Krips-van der Laan, Judith Brouwer en Marius Bremmer. Thys VerLoren van Themaat en zijn medewerkers – in het bijzonder Patricia Harsevoort – wil ik dankzeggen voor de uitgave van dit boek, evenals het Constan-tijn van Nispen Fonds, de Gravin van Bylandt Stichting, de J.E. Jurriaanse Stichting, de Dr. C. Louise Thijssen-Schoute Stichting, het dr. Hendrik Muller's Vaderlandsch Fonds en het Lucas-Ooms Fonds voor hun financiële bijdrage daaraan. Tot slot bedank ik, zoals in mijn voorgaande boeken, Bote Smid. Ook nu weer dacht hij tijdens het onderzoek mee, becommentarieerde hij voorgaande versies en hielp hij met het doornemen van de drukproeven. Dit boek is niettemin opgedragen aan mijn broer Rienk Jan Koopmans, die al heel lang op Curaçao woont. Door hem heb ik het eiland leren kennen en is het voor mij veel meer dan een vakantiebestemming geworden.

Proloog

Op zaterdag 4 november 1634 berichtte de *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.* vanuit Amsterdam dat een week eerder het schip de *Eenhoorn* was gearriveerd in het Amelander Gat (afb. 1). Dat is het zeegat tussen de Friese Waddeneilanden Ameland en Terschelling, ook wel Borndiep genoemd. De bemanning van het schip was met bijzonder nieuws teruggekeerd in de Republiek der Zeven Verenigde Nederlanden. Eind juli 1634 waren enkele Nederlandse schepen, waaronder de *Eenhoorn*, er namelijk in geslaagd een haven van het eiland Curaçao binnen te varen, onder leiding van Johannes van Walbeeck en Pierre le Grand. De vijand – lees: de aanwezige Spanjaarden – had bij het naderen van de schepen meteen alle hutten en huizen in brand gestoken en was op de vlucht geslagen. Tijdens de eerste verkenningstocht van de Nederlanders bleek de gehele nederzetting verwoest te zijn. De waterputten waren ‘met huyden’ gedempt. De verkenners hadden nog wel twee ‘waterkuylen’ gevonden, waar zij tot de avond hadden gerust.

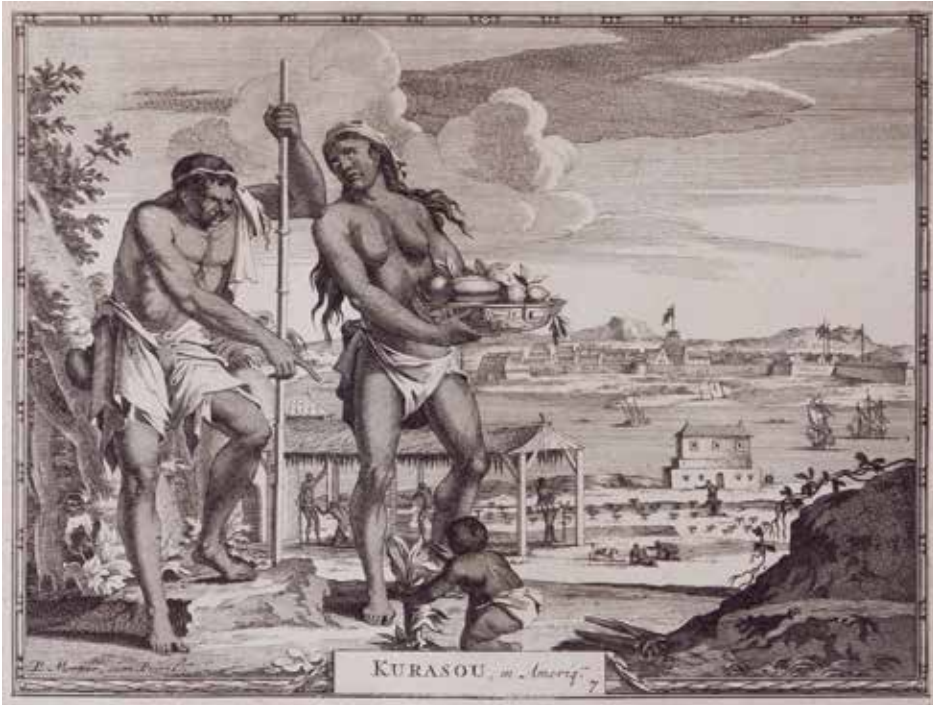
In de volgende weken was er net zolang jacht gemaakt op de eilandbewoners totdat hun gezaghebbers bereid waren een akkoord te sluiten. Dit betekende dat de Spaanse gouverneur Curaçao zou overgeven aan de Nederlanders op 21 augustus 1634. Het krantenbericht vermeldt

verder dat ‘alle de Spaengiaerts ende Indianen met hare Vrouwen, Kinderen ende Meubelen, aen [naar] de vaste Custe souden overvoeren, uytghesondert 16, 18 a 20 Familien’. De Nederlanders wilden deze groep oorspronkelijke bewoners – ‘Caquetios’ geheten – op het eiland houden. Een reden daarvoor wordt niet gegeven, maar hun kennis was ongetwijfeld handig voor de nieuwe bezetters om snel vertrouwd te raken met de lokale omstandigheden. Op 27 augustus had het vertrek naar het vasteland van Zuid-Amerika plaatsgevonden. Uiteindelijk waren zestien inheemse families op het eiland achtergebleven (afb. 2).¹

Het verslag in de *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.* eindigt met de constatering dat de

Afb. 1 Fragment van het nieuwsbericht in *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.* van 4 november 1634 (achterpagina) over de verovering van Curaçao. Exemplaar Koninklijke Bibliotheek, Den Haag, via Delpher.nl.

Afb. 2 Allegorische prent van Curaçao en zijn oorspronkelijke bewoners, omstreeks 1700 uitgegeven door Pieter Mortier (1661-1711). Amsterdam Museum, inv.nr. A 57089, via am.adlibhosting.com/Details/museum/103949.

Nederlanders een vruchtbare verversingsplaats hadden veroverd, met ook drie zoutpannen en diverse houtsoorten. Vooral het zout leek van groot belang, omdat daarmee voedsel voor lange zeereizen geconserveerd kon worden.² In de haven van Curaçao wilden de nieuwe bezetters twee forten bouwen om deze plek goed te kunnen verdedigen. Voor de Spanjaarden betekende de overgave echter een groot verlies, omdat hun schepen op weg naar Nieuw-Spanje voortaan een vijandig Curaçao moesten passeren. Krantenlezers zullen begrepen hebben dat Spaanse schepen extra alert moesten zijn in dit gebied. De Republiek was immers in die tijd nog steeds in oorlog met Spanje, een strijd die niet alleen in Europa werd gestreden, zoals alleen al blijkt uit deze Nederlandse verovering van Curaçao.

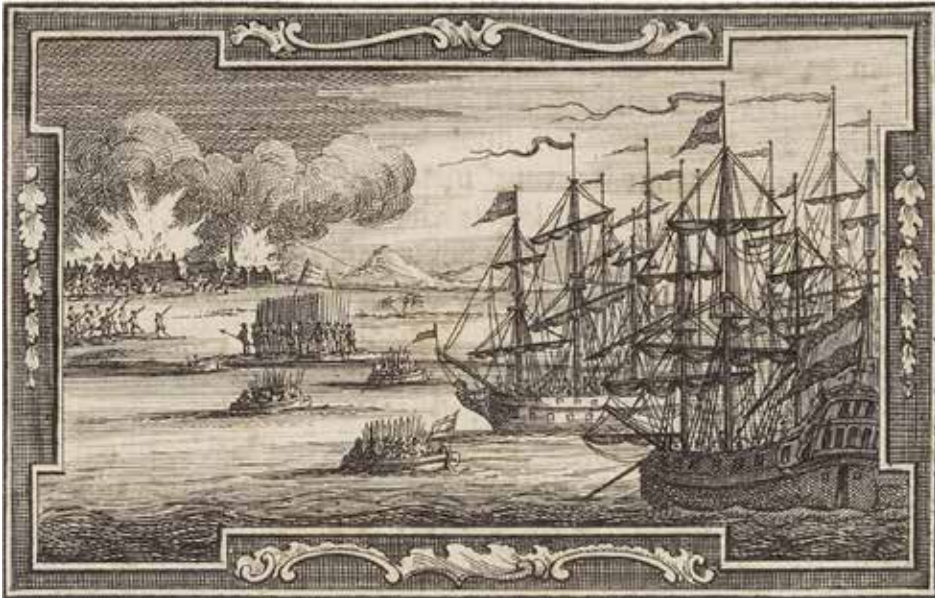
Dit relaas in de *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.* van 4 november 1634 bevat voor zover valt na te gaan het oudste nieuws over Curaçao in een Nederlandse krant. In de eeuwen erna zouden in de Nederlandse kranten vele duizenden berichten volgen waarin Curaçao wordt genoemd. Waarover gaan al die berichten in de tijd van de Republiek en wat valt daaruit op te maken?

Inleiding

Inwoners van kleine landen vernemen doorgaans meer over de ontwikkelingen in grote landen dan omgekeerd. Zo volgen Nederlandse media Amerikaanse presidentsverkiezingen altijd op de voet. Amerikaanse media schenken daarentegen slechts bij uitzonderlijke uitslagen enige aandacht aan Nederlandse parlementsverkiezingen.¹ Hetzelfde geldt voor de belangstelling over en weer in de media van Curaçao en Nederland. In *Amigoe di Curaçao*, de krant van Curaçao sinds 1884, wordt veel meer over Nederland bericht dan in Nederlandse dagbladen over Curaçao. Wel is dit eiland door de specifieke band met Nederland aanzienlijk meer aanwezig in het Nederlandse nieuws dan vergelijkbare Caraïbische eilanden die geen koloniaal verleden en staatkundige relatie met Nederland delen.

Pas vanaf de start van de periodieke pers op Curaçao in de negentiende eeuw is het mogelijk om te onderzoeken hoe Curaçao en Nederland elkaar in gedrukte nieuwsmedia hebben beschreven. Eind 1812 ging deze pers van start met *The Curaçao Gazette and Commercial Advertiser*, een Engelstalig weekblad met enkele stukken in het Nederlands. *The Curaçao Gazette* zou vanaf 1816 geheel Nederlandstalig worden voortgezet als *De Curaçaosche Courant*, de krant die ruim een halve eeuw de enige op het eiland was.² Curaçao kreeg hiermee later dan Suriname en Sint Eustatius een eigen gedrukt nieuwsmedium. In laatstgenoemde Nederlandse koloniën verschenen *De Weeklyksche Woensdaagsche Surinaamse Courant* en de *St. Eustatius Gazette* al in respectievelijk de jaren 1774-1790 en 1790-1794.³

Johan Hartog, in 1940 de eerste hoofdredacteur van *Amigoe di Curaçao* als dagblad, verbindt de behoefte aan een eigen krant op Curaçao in 1812 onder meer met de onafhankelijkheidsstrijd in Venezuela in die tijd. Op Sint Eustatius zou volgens hem in 1790 de Noord-Amerikaanse vrijheidsstrijd als katalysator hebben gefungeerd voor de oprichting van een eigen nieuwsblad. Hoewel doorgaans tijdens oorlogen de vraag naar nieuws toeneemt,⁴ valt het te betwijfelen dat deze koloniale conflicten de late komst van kranten op de genoemde eilanden overtuigend verklaren. Los van het feit dat de Amerikaanse Onafhankelijkheidsoorlog – die zou leiden tot de vorming van de Verenigde Staten – al in 1775 begon, lijkt het aannemelijker te veronderstellen dat kranten in eerdere perioden eenvoudigweg niet rendabel waren vanwege te beperkte afzetmarkten. De veeltaligheid van Curaçao en Sint Eustatius – met Nederlands, Engels, Spaans en Papiamentu als belangrijkste talen – was daarbij een complicerende factor die ongetwijfeld ook een vertragende rol heeft gespeeld bij de start van gedrukte nieuwsmedia.

Afb. 3 Anonieme prent van de Nederlandse inname van Curaçao in 1634, verschenen in *Staatkundige historie van Holland etc.*, deel 45, uitgegeven door Bernardus Mourik in 1778. Bibliotheek Rotterdam, Atlas van Stolk, objectnr. 4746.

Op Curaçao woonden in de late achttiende eeuw ongeveer 21.000 mensen. Ruim 60 procent van hen was slaafgemaakten en bijna 18 procent betrof vrijgelatenen. Deze groepen spraken in meerderheid Papiamentu, een mengtaal die zich vanaf de zeventiende eeuw ontwikkelde, maar vóór de negentiende eeuw amper is geschreven. Circa 12 procent van de Curaçaose bevolking had een Europees-christelijke achtergrond en van de resterende 10 procent was ongeveer de helft Joods.⁵ Het geletterde publiek dat een Nederlands- of Engels-talige krant kon lezen, was dus klein van omvang, terwijl de grote meerderheid van de eilandbevolking zich niet eens een krant kon veroorloven.

Onderzoek naar de aandacht voor Curaçao in Nederlandse kranten is al mogelijk vanaf het jaar waarin Nederlanders het eiland veroverden (afb. 3). Ruim drie maanden na de inname op 28 juli 1634 verscheen het nieuws daarover in de *Courante uyt Italien, Duytslandt, &c.*, een van de weinige gedrukte kranten die toen in Nederland werden uitgegeven.⁶ Voor de regenten van de Republiek die op de hoogte waren van de expeditie naar het Caraïbisch gebied, waartoe de West-Indische Compagnie in april 1634 had besloten, zal het bericht van de inname als muziek in de oren geklonken hebben.⁷ De Spaans-Habsburgse monarchie was opnieuw een slag toegebracht. Maar de meeste Nederlanders zullen zich in die tijd amper een voorstelling hebben kunnen maken van Curaçao en wat dit tropische eiland te bieden had. Nieuws over de ‘Nieuwe Wereld’, zoals de Europeanen het Amerikaanse continent in die tijd aanduidden, zou Europa nog lang slechts mondjesmaat en langzaam bereiken, via zeilschepen die op zijn minst ongeveer twee maanden erover deden om de Atlantische Oceaan over te steken. Dit nieuws was bovendien fragmentarisch van karakter en in hoge mate

beperkt tot het handelen van de Europeanen in Amerika. Wat zich daar verder allemaal afspeelde, bleef verzwegen in de Nederlandse media.

In de afgelopen jaren hebben vooral Michiel van Groesen en Esther Baakman het onderzoek naar trans-Atlantisch nieuws in de vroege Nederlandse pers op de kaart gezet. Terwijl Van Groesen zich in hoofdzaak richtte op Nederlands-Brazilië (of Nieuw Holland), analyseerde Baakman de berichtgeving over de gehele Atlantische wereld buiten Europa. Gezien de gekozen geografische oriëntatie is het begrijpelijk dat Curaçao een geringe rol speelt in hun werk. Van Groesen noemt in zijn boek *Amsterdam's Atlantic* het eiland alleen als gebied waarheen een groep Joden vertrok toen deze samen met de Nederlanders in 1654 Brazilië verliet.⁸ In Baakmans dissertatie *Atlantic advices* komt Curaçao slechts enkele keren voor, als nieuwsknooppunt vanwaaruit nieuws over het Caraïbisch gebied Europa bereikte en vanwege opstanden op Curaçaose plantages en in Berbice in het huidige Guyana.⁹ Ook in haar artikel uit 2023 over de representatie van slavernij in de vroegmoderne Nederlandse periodieke pers noemt Baakman Curaçao maar een paar keer.¹⁰

Door in zeventiende- en achttiende-eeuwse kranten te zoeken naar berichten en advertenties waarin Curaçao voorkomt, is verdieping van de bestaande historiografie mogelijk. Zo kan de bijzondere betekenis van het eiland voor het vroegmoderne Nederland op een nieuwe manier inzichtelijk worden gemaakt. Dit boek is echter geen studie over de handel tussen Curaçao en Nederland en de wijze waarop het eiland is bestuurd, want daarvoor biedt het krantennieuws te weinig houvast. Dat nieuws bestrijkt namelijk slechts een beperkt aantal facetten. Zo zijn er weliswaar talloze berichten in de kranten geplaatst over schepen die tussen de Republiek en Curaçao voeren, maar daarin staat nauwelijks iets over hun ladingen en opbrengsten. Bovendien komt het vroegmoderne leven op Curaçao heel weinig ter sprake. Lezers kregen alleen incidenteel enig idee van wat er op het eiland gebeurde. Uit advertenties voor de verkoop van bepaalde producten, zoals tabak, cacao en limoensap, konden zij zich hoogstens een beeld vormen van de vegetatie en soorten plantages die op het eiland en zijn omgeving te vinden waren.

Het vroegmoderne krantennieuws over Curaçao weerspiegelt kortom vooral wat in de tijd zelf als relevant werd gezien voor toenmalige Nederlandse lezersgroepen. Dat waren ten eerste kooplieden en reders die betrokken waren bij de trans-Atlantische handel en wilden weten of schepen veilig waren aangekomen. Dit laatste gold uiteraard ook voor de familieleden van scheepsvolk dat naar Curaçao ging, met name echtgenotes en kinderen. Verder lazen kopers van Curaçaose producten graag welke zij wanneer en waar konden kopen. Het eerste kwam men te weten via de scheepsberichten in de kranten. Het laatste was te achterhalen uit de advertenties, die dus evengoed nieuwswaarde hadden.

Daarnaast was nieuws over Curaçao en omgeving belangrijk voor de regenten in Den Haag en de steden die connecties hadden met het Caraïbisch gebied, in het bijzonder degenen die bij de West-Indische Compagnie werkzaam waren. Het valt echter te betwijfelen of de kranten hun nog nieuwe informatie te bieden hadden, want via correspondenties met Nederlandse bestuurders en verwanten op Curaçao zullen zij al goed op de hoogte zijn geweest. Uit het krantennieuws en de advertenties kan niettemin worden opgemaakt wat iedereen kon en mocht weten over de betrekkingen tussen Nederland en Curaçao, de producten die het eiland leverde, welke rol het speelde in de slavenhandel en hoe het meegezogen werd

in de oorlogen tussen Europese staten die ook buiten Europa werden uitgevochten. Door de oorlogen komt tevens de beruchte kaapvaart, die veel overlast veroorzaakte, aan de orde.

Het doel van dit boek is kortom te onderzoeken wat het Nederlandse lezerspubliek via kranten te weten kon komen over het eiland en zijn bewoners. In het verlengde daarvan worden vragen gesteld zoals welk beeld daaruit naar voren komt en wat dit kan hebben betekend voor de meningsvorming over Curaçao. Door zulke vragen te stellen, komt er meer zicht op onderwerpen die als gevolg van mogelijke censuur of een gebrekkige nieuwsvoorziening onbekend bleven voor het brede publiek. De casus Curaçao werpt dus tegelijkertijd licht op het functioneren van vroegmoderne nieuwsmedia, in tijden van zowel vrede als oorlog.

Dit boek kent een thematische benadering, met daarin voor zover mogelijk en zinvol een chronologische presentatie. De inhoudelijke bespreking van het nieuws wordt echter ingeleid met een hoofdstuk over de kenmerken van dit nieuws en de kranten waarin het is gepubliceerd. Hoe bereikten berichten over Curaçao de Nederlandse krantenmakers, waar kwamen deze berichten vandaan, hoelang waren ze vóór publicatie onderweg geweest en waar en in welke vorm waren ze in de kranten te vinden? Daarna volgt de nieuwsanalyse met eerst een hoofdstuk over scheepsnieuws en de daarmee samenhangende handel. In hoofdstuk drie is er vervolgens aandacht voor de oorlogen die Curaçao raakten en de bijbehorende kaapvaart. Daarna komt het nieuws over de slavenhandel, slavernij en het Curaçaose verzet daartegen aan bod. Dit vierde hoofdstuk draagt bij aan de intentie van Karwan Fatah-Black – onder andere uitstekend verwoord in zijn boek *Slavernij en beschaving* – om het verhaal over de trans-Atlantische slavenhandel en slavernij beter in te bedden in de historiografie.¹¹ Het vijfde hoofdstuk gaat over bestuurders en militairen van Curaçao die in het krantennieuws voorkomen. Hoofdstuk zes bevat enkele losstaande nieuwsonderwerpen, met als opvallendste de berichtgeving over de ontploffing van het oorlogsschip *Alphen* in 1778. In het zevende en tegelijk laatste hoofdstuk worden advertenties besproken waarin Curaçao voorkomt. Na de conclusie volgt nog een epiloog over de wijze waarop Tula's opstand in de Nederlandse pers van 1795 wordt weergegeven.

Dit boek is gebaseerd op de gedigitaliseerde Nederlandstalige kranten die raadpleegbaar zijn via de website Delpher.¹² Niet alle vroegmoderne Nederlandse kranten staan echter in Delpher en een groot aantal edities – vooral uit de zeventiende eeuw – is verloren gegaan. Daarom worden hieronder weinig cijfermatige gegevens verstrekt. Vragen zoals in welke Nederlandse krant het meeste nieuws over Curaçao en de meeste advertenties gerelateerd aan het eiland staan, zijn namelijk niet betrouwbaar genoeg te beantwoorden. Behalve de Nederlandstalige kranten werden er in de Republiek ook Franstalige kranten gemaakt. Deze blijven echter buiten beschouwing, omdat zij ten aanzien van Curaçao geen toegevoegde waarde hebben.¹³ Buitenlandse kranten zijn evenmin in het onderzoek meegenomen. Het is namelijk onbekend welke titels Nederlandse lezers hebben bereikt en het is los daarvan de vraag of deze het Nederlandse beeld van Curaçao wezenlijk hebben beïnvloed.

De onderzoeksperiode van dit boek loopt van 1634 tot 1795, de tijd vanaf de Nederlandse verovering van Curaçao tot het einde van de Republiek.¹⁴ De zoekterm 'Curacao' levert in de kranten van Delpher voor deze periode ongeveer 9.500 treffers op.¹⁵ In een aantal gevallen leidt deze zoekterm eveneens tot resultaten waarin 'Curaçao' – dus met cedille – staat. Dit komt

doordat in de door *optical character recognition* (OCR) gegenereerde tekst regelmatig ‘Curacao’ zonder cedille staat, terwijl in de krant zelf dit diakritisch teken wel is afgedrukt. De zoekterm ‘Curaçao’ brengt echter ook ongeveer 400 resultaten. Daarnaast is de onderzoeksset vergroot met een kleine 500 treffers via een aantal andere spellingsvarianten: ‘Curassou’, ‘Curassau’, ‘Curassouw’, ‘Curassauw’, ‘Carassouw’, ‘Carsouw’, ‘Kurassau’, ‘Kurassou’ en ‘Kuracao’.¹⁶ Zeken op specifieke onderwerpen en namen, evenals het doornemen van edities waarin nieuws over Curaçao verwacht mag worden, heeft tevens een aantal resultaten opgeleverd.¹⁷

Al met al liggen meer dan 10.000 zoekresultaten aan de basis van dit boek. Daarvan staat ongeveer vier vijfde deel in nieuwskolommen en ongeveer een vijfde deel in advertenties.¹⁸ Deze treffers zijn ongelijkmatig verspreid over de zeventiende en de achttiende eeuw. Na enkele schaarse berichten komt de berichtgeving over Curaçao in de bestudeerde kranten pas op gang vanaf de jaren 1660.¹⁹ Het meeste nieuws dateert uit de achttiende eeuw en dan vooral de tweede helft, met een piek in de jaren 1780-1794. De meest voor de hand liggende verklaring hiervoor is de toename van het aantal krantentitels in de loop van de achttiende eeuw.²⁰ Advertenties met Curaçao erin beginnen pas aan het einde van de zeventiende eeuw te verschijnen. Ook wat betreft advertenties voor Curaçaose handelswaar, diensten en personen ligt het zwaartepunt in de tweede helft van de achttiende eeuw, met dit verschil dat vooral in de jaren 1750 veel commerciële mededelingen te traceren zijn.

De vroegmoderne krantenberichten met daarin Curaçao zijn zoals al vermeld slechts in geringe mate gepubliceerd om aandacht te schenken aan het eiland zelf. Curaçao wordt meestal genoemd om handelsverbindingen aan te geven tussen het eiland en de Republiek. Dat gebeurde vooral via bewoners en bestuurders van Curaçao die vanwege bepaalde gebeurtenissen of gevoerd beleid nieuwswaardige informatie verschafte, of via bemanningen van handels- en oorlogsschepen. Hun informatie komt in honderden nieuwsitems voor waarin ook allerlei andere onderwerpen en plaatsen worden genoemd. Nieuwsfragmenten met Curaçao erin worden met andere woorden uit hun context gelicht. Hierdoor krijgen ze in dit boek vaak een ander gewicht dan ze in de kranten hebben. Het is echter ondoenlijk om bij ieder aangehaald nieuwsfragment aan te geven in welk langer nieuwsartikel het voorkomt en waar het exact in de krant staat.

Het spreekt voor zich dat de vroegmoderne nieuwsberichten over Curaçao niet zijn geschreven met de structuur van dit boek in gedachten. Sommige berichten gaan over zowel schepen en hun handelswaar alsook de oorlogen en kaperij waarin deze schepen verzeild raakten, de bestuurders die ermee te maken hadden en slaafgemaakten in diverse omstandigheden. Zulke berichten zullen hierdoor in diverse hoofdstukken voorbijkomen, al is er naar gestreefd dublures zoveel mogelijk te voorkomen door per hoofdstuk verschillende voorbeelden en invalshoeken te kiezen.

Het is bij lezing van dit boek verder van belang je ervan bewust te zijn dat Curaçao niet heel groot is. Het heeft een oppervlakte van 444 vierkante kilometer, een lengte van circa 61 kilometer en een breedte die varieert tussen 5 en 14 kilometer. Hiermee is het ongeveer tweënhalf keer zo groot als het Noord-Hollandse Waddeneiland Texel. Curaçao was een van de kleinere koloniën in het vroegmoderne Nederlandse handelsimperium. Daarin waren gebieden van de Verenigde Oost-Indische Compagnie zoals Java, de Molukken, Ceylon (Sri Lanka) en de Kaapkolonie van groter belang dan de West-Indische eilanden, waarvan

Curaçao en Sint Eustatius niettemin de belangrijkste waren. De veelal kleine Curaçaose plantages leverden verhoudingsgewijs weinig producten op voor de markten in Europa en waren vooral gericht op eigen behoefte.

Voor de West-Indische Compagnie was de strategische waarde van Curaçao desondanks aanzienlijk, zeker na het verlies van Nederlands-Brazilië in 1654 en de uitruil met de Engelsen van Nieuw-Nederland voor onder meer Suriname in 1674. De Compagnie wilde Curaçao niet verliezen als handelshub en zorgde daarom voor een sterke fortificatie van het eiland, zodat het niet gemakkelijk veroverd kon worden. Ze maakte daarbij Willemstad tot het bestuurlijke centrum van de drie Benedenwindse Eilanden – Aruba, Curaçao en Bonaire – die door de Nederlanders werden overheerst. Ondanks de geringe landbouwproductie ontwikkelde het eiland zich tot een van de voornaamste knooppunten voor handel en nieuws in de Caraïben. Met diverse natuurlijke havens was het uitstekend toegankelijk voor de scheepvaart. Dit gold in het bijzonder voor het Schottegat bij Willemstad, dat een van de grootste natuurlijke havens ter wereld is.

Momenteel is Curaçao een van de vier landen van het Koninkrijk der Nederlanden, waarvan de andere drie Nederland, Aruba en Sint Maarten zijn. De huidige staatkundige verhoudingen zijn geregeld in het Statuut voor het Koninkrijk der Nederlanden. De eerste versie daarvan werd in 1954 vastgesteld voor Nederland, Suriname en de Nederlandse Antillen. In 1975 verliet Suriname het Koninkrijk en in 1986 verkreeg Aruba daarin een status aparte omdat dit eiland los van Curaçao wilde staan. De vijf andere eilanden van de Nederlandse Antillen kozen begin deze eeuw voor opheffing van de Nederlandse Antillen in 2010. Aruba, Curaçao en Sint Maarten zijn sindsdien constituerende landen, terwijl Bonaire, Sint Eustatius en Saba als bijzondere gemeenten bij Nederland horen.

Op Curaçao, Aruba en Sint Maarten vertegenwoordigt een gouverneur het staatshoofd, oftewel de koning.²¹ Vanwege hun geringe bevolkingsaantallen – Curaçao had in 2025 bijna 160.000 inwoners – draagt Nederland zorg voor de defensie en buitenlandse betrekkingen.²² Wat deze aspecten betreft lijkt er weinig verschil met de vroegmoderne tijd. Maar schijn bedriegt, want de gouverneur van tegenwoordig heeft veel minder in de melk te brokkelen dan de gouverneur die in de zeventiende en achttiende eeuw optrad namens de West-Indische Compagnie of de Staten-Generaal. Curaçao beslist bovendien nu als gelijkwaardige partner mee in koninkrijkszaken, met in de raad van ministers van het Koninkrijk ook een door de regering van Curaçao benoemde Gevolmachtigde Minister. Dit laat onverlet dat Curaçao een jonge en tamelijk onbekende staat in de wereldgemeenschap is. Het eiland heeft zich echter intussen op de internationale kaart gezet door zich als kleinste staat ooit te plaatsen voor het Wereldkampioenschap voetbal voor mannen in 2026. Door deze deelname zal Curaçao wereldwijd een stuk bekender worden.

Tot slot nog een terminologische kanttekening. Personen die het juridische eigendom zijn geweest van plantagehouders en gedwongen werden voor hen te werken, worden in dit boek 'slaafgemaakten' genoemd. De intussen gevoelige aanduiding 'slaven' zal echter voorkomen in citaten uit de vroegmoderne kranten. Daarin komen ook aanduidingen voor die tegenwoordig als racistisch en weerszinwekkend ervaren worden. Het is echter van belang de vroegmoderne woordkeuze te tonen om zichtbaar te maken hoe sterk het vroegmoderne denken in Europa doordrenkt was van witte superioriteitsgevoelens.²³

Welk nieuws bereikte Nederlanders in de zeventiende en achttiende eeuw over Curaçao? En welk beeld van dit Caraïbische eiland kwam daaruit naar voren?

In *Schepen, puike tabak en tragiek* duikt u in de Nederlandse kranten van 1634 tot 1795. Aan de hand van nieuwsberichten en advertenties laat dit boek zien wat lezers toen te weten konden komen over Curaçao en hoe deze informatie hun beeld van de kolonie vormde. Daarmee opent het een venster op een onderbelicht aspect van de mediageschiedenis: de berichtgeving over de buiten-Europese wereld.

U ontdekt hoe Curaçao in de Nederlandse pers vooral naar voren kwam als knooppunt van scheepvaart en handel, maar ook hoe onderwerpen als oorlog, kaapvaart, bestuur en rampen hun weg vonden naar de krant. Daarnaast kregen slavernij en verzet daartegen een plaats in de berichtgeving. Ook wordt duidelijk hoe advertenties – over goederen, overledenen, publicaties en veel meer – bijdroegen aan de beeldvorming rond het eiland.

Dit boek werpt al met al nieuw licht op de vroege geschiedenis van Curaçao als Nederlandse kolonie. Het toont hoe media al vroeg een rol speelden in het framen van verre gebieden en samenlevingen. Juist in het licht van de huidige aandacht voor het slavernijverleden biedt deze studie waardevolle historische context.

Joop W. Koopmans (1959) is historicus. Tot zijn pensionering in mei 2026 was hij universitair hoofddocent Vroegmoderne Geschiedenis aan de Rijksuniversiteit Groningen.

